

κής θεωρίας και στις διάφορες σχολές, δηλαδή στις ιδιαιτερότητες που ανέπτυξαν στη συνέχεια (π.χ. στους Ορθόδοξους, Λακανικούς κλπ.). Αυτό γιατί οι κυριότερες σχολές ανέπτυξαν στην ουσία τη φροϋδική θεωρία, διατηρώντας τις θεμελιακές της παραδοχές, και προέβησαν σε διάφορες επιμέρους ερμηνείες που την εμπλουτίζουν χωρίς να την αμφισβητούν. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα γίνει αναφορά σε ορισμένους αναλυτές και στην συγκεκριμένη συνεισφορά τους όπου κρίνεται απαραίτητο, αλλά ότι δεν θα γίνει εκτενής αναφορά σε κάποια από αυτές τις μετεξελίξεις. Έτσι, για παράδειγμα, ενώ οι θεωρητικοί της ψυχανάλυσης που έχουν ασχοληθεί με παρεμφερή με αυτή τη μελέτη ζητήματα (όπως ο εθνικισμός, ο ρατσισμός κ.ά.) τοποθετούνται στην παράδοση που δημιούργησε ο Lacan (π.χ. Zizek, Kristeva, Λίποβατς), δεν κρίθηκε απαραίτητη η ιδιαίτερη αναφορά στη Λακανική προσέγγιση, πέραν των αναφορών σε συγκεκριμένους θεωρητικούς.

Η παρουσίαση αυτή θα ξεκινήσει με τις κεντρικές ψυχαναλυτικές έννοιες ώστε να έρθουμε σε επαφή με τη σχετική ορολογία. Όπως είναι φυσικό, δε θα εξαντλήσουμε όλα τα σημαντικά στοιχεία και έννοιες –κάτι τέτοιο θα απαιτούσε περισσότερο από ένα κεφάλαιο, περισσότερο και από ένα βιβλίο ίσως. Θα γίνει αναφορά μόνο σε αυτές που είναι ουσιώδεις και απαραίτητες για μια αρχική και βασική κατανόηση της ψυχαναλυτικής θεωρίας και, επίσης, για την κατανόηση της ταύτισης, που αποτελεί το αντικείμενο ανάλυσής μας. Κάποιες λοιπόν από αυτές τις έννοιες θα εξεταστούν ανεξάρτητα στην αρχή, ενώ κάποιες άλλες θα ερμηνευτούν σε συνάρτηση με την ταύτιση, την οποία θα αναλύσουμε εκτενώς στη συνέχεια αυτού του κεφαλαίου.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΣΤΗΝ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Η βασικότερη έννοια στην ψυχανάλυση είναι αυτή του ασυνειδήτου. Το ασυνείδητο είναι η πιο σημαντική και καινοτόμος ανακάλυψη του Freud –ανακάλυψη με την έννοια της πρώτης συστηματικής επεξεργασίας και παρουσιάσής του ως μιας σύλληψης αναλυτικής, και όχι απλά ως μια γενικόλογη αναφορά ή υποθετική σκέψη όπως αναφερόταν ήδη σε φιλοσοφικά, κυρίως, κείμενα. Από ιεραρχική σκοπιά, συνεπώς, θα έπρεπε να είναι ο πρώτος ψυχαναλυτικός όρος που θα εξηγήσουμε εδώ. Παρ' όλα αυτά, είναι ιδιαίτερα πολύπλοκο ν' αναφερθούμε στο ασυνείδητο χωρίς να έχουμε μια εικόνα των ορμών¹, διότι

1. Η γερμανική λέξη που μεταφράστηκε στα αγγλικά ως 'instinct' είναι η λέξη 'Trieb', που σημαίνει ορμή (drive). Αντιθέτως, η λέξη 'Instinkt' ('instinct' στα αγγλικά) χρησιμοποιείται από τον Freud μόνο σε σχέση με τα ζώα: "... the instincts of animals", στο *Moses and Monotheism*, 1939: 346

η ίδια η επίγνωση της ύπαρξής του δημιουργήθηκε μέσα από τις ορμές –εν μέρει². Έτσι, για την ευκολότερη κατανόησή του, ας ξεκινήσουμε με τις ορμές.

Οι ορμές είναι οι «αντιπρόσωποι/εκφραστές όλων των εσωτερικών δυνάμεων που προέρχονται από το σώμα και διαχέονται στο μηχανισμό της διάνοησης» (Freud, 1920: 306)³ ή, με άλλα λόγια, μια απαίτηση των εσωτερικών δυνάμεων στη σκέψη και το πνεύμα. Η ουσία των ορμών είναι η πίεση (pressure) που ασκούν για την ικανοποίηση των απαιτήσεών τους, η ποσότητα ενέργειας που εξωτερικεύουν: στην πραγματικότητα, οι ορμές είναι οι ίδιες οι εσωτερικές δυνάμεις που αναζητούν διέξοδο στη διάνοηση, η δι-έξοδος των οποίων γίνεται μέσω ψυχικών ‘αντιπροσώπων’/αναπαραστάσεων (Freud 1915b). Η χρήση του όρου, όπως τον εισήγαγε ο Freud, δεν υπονοεί σχέση με το λεγόμενο ‘ζωικό ένστικτο’. Πρόκειται για ψυχικούς αντιπροσώπους που εδράζονται στον ίδιο τον οργανισμό και, συνεπώς, βρίσκονται στα σύνορα μεταξύ του πνευματικού και του σωματικού: φέρνουν στη νόηση τα μηνύματα που στέλνει ο ανθρώπινος οργανισμός. Ο σκοπός των ορμών είναι η ευχαρίστηση: αναζητούν την ευχαρίστηση, δηλαδή την ικανοποίηση του ερεθίσματος που τις θέτει σε κινήση και τις κάνει να στέλνουν διάφορα μηνύματα στο μηχανισμό της

(δείτε επίσης την υποσημείωση 1 στο ίδιο, σ. 346). Η λανθασμένη απόδοση στα αγγλικά από την Standard Edition επιστημάνθηκε αργότερα αλλά διατηρήθηκε για στυλιστικούς λόγους, καθώς ο όρος ‘ένστικτο’ είχε ήδη καθιερωθεί. Αξίζει να αναφέρουμε εδώ την υποσημείωση της επιμέλειας έκδοσης από το *New Introductory Lectures on Psychoanalysis* των εκδόσεων Penguin σχετικά με τη λέξη ‘Trieb’: “Κυριολεκτικά ορμή [‘drive’]. Η γερμανική λέξη μεταφράζεται συχνά έτσι, αλλά χάριν του στυλ και της γραμματικής, και για να αποφευχθεί η αναχρονιστική παρερμηνεία (anachronistic misrepresentation) των ιδεών του Freud, η λέξη ‘ένστικτο’ [‘instinct’] χρησιμοποιείται σε όλη τη Standard Edition” (1933β: 129, υποσημείωση 1). Όμως, αυτό το λάθος στη μετάφραση δεν είναι ασήμαντο, γιατί οι δύο λέξεις υποδηλώνουν κάτι διαφορετικό. Η ορμή αναφέρεται σε μια παρόρμηση, μια αυθόρμητη ώθηση ή λαχτάρα για κάτι. Το ένστικτο, από την άλλη, είναι θεμελιωδώς βιολογικό, άρα και αναπόφευκτο, και δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο διανοητικής επεξεργασίας (π.χ. το ένστικτο της επιβίωσης που επιτάσσει τη διατροφή). Τα ένστικτα δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενο κοινωνικής διαμεσολάβησης, κάτι που αντιθέτως χαρακτηρίζει τις ορμές και αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα στη μετουσίωσή τους (διαδικασία που θα δούμε στη συνέχεια). Λόγω της σημαντικότητας της διαφοράς τους, θα κρατήσουμε την ορθή μετάφραση του όρου γενικά ως ‘ορμής’, εκτός από παραθέματα και αναφορές σε συγγραφείς που αναφέρονται στο ‘ένστικτο’, ή όταν η έννοια που θέλουμε να περιγράψουμε είναι πράγματι αυτή του ενστίκτου (π.χ. στα ζωικά ένστικτα). Ο όρος εμφανίζεται στην ελληνική μετάφραση του *Language of Psychoanalysis* των Laplanche & Pontalis (1973) ως ενόρμηση (Εκδόσεις Κέδρος, 1986).

2. Εν μέρει, γιατί το ασυνείδητο το προσεγγίζουμε και μέσα από τα όνειρα και την ανάλυσή τους.

3. «The representatives of all the forces originating in the interior of the body and transmitted to the mental apparatus».

διανόησης. Για την ακρίβεια, οι ορμές υπηρετούν την αρχή της ευχαρίστησης⁴, δηλαδή αναζητούν την ευχαρίστηση/ικανοποίησή τους σε κάθε περίπτωση, ακόμα και όταν αυτό δεν είναι άμεσα ορατό (όταν δηλαδή ενδιάμεσοι τρόποι ικανοποίησης μιας ορμής δημιουργούν την εντύπωση ότι εξυπηρετούν κάποιο άλλο σκοπό).

Τα αντικείμενα των ορμών είναι συνήθως έμψυχα ή άψυχα (πράγματα ή άνθρωποι), αλλά ακόμη και δραστηριότητες, ιδέες, σημεία του σώματος κλπ., μέσω των οποίων οι ορμές μπορούν να ικανοποιήσουν το σκοπό τους, το σκοπό της ευχαρίστησης. Τα αντικείμενα των ορμών είναι στην ουσία τα μέσα επίτευξης του σκοπού τους. Η πράξη της επιλογής ενός ανθρώπου, πράγματος κλπ. ως αντικείμενου των ορμών, ως 'αντικείμενο αγάπης' (love-object) σύμφωνα με τη φροϋδική ορολογία, ονομάζεται επιλογή αντικειμένου (object-choice) ή κάθεξης (object-cathexis)⁵. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις παρατηρείται μια ιδιαίτερα στενή σχέση, προσκόλληση θα λέγαμε ενός ατόμου στο αντικείμενο αγάπης: όταν αυτό συμβαίνει, το αντικείμενο μετατρέπεται περισσότερο σε αυτοσκοπό παρά σε μέσο επίτευξης ενός σκοπού. Αυτές οι περιπτώσεις είναι παθολογικές, και περιγράφονται με τον όρο καθήλωση (fixation: αλλιώς προσκόλληση ή προσήλωση), που περιγράφει την εμμονή με ένα αντικείμενο.

Ο Freud στα γραπτά της ωριμότητάς του ταξινόμησε τις ορμές σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στις ορμές της ζωής και στις ορμές της επιθετικότητας⁶. Ας ξεκινήσουμε με τις τελευταίες. Οι ορμές της επιθετικότητας, ή της καταστροφής, έχουν ως σκοπό την καταστροφή, την ταπείνωση, ή ακόμη και το θάνατο. Όταν κατευθύνονται προς τα έξω, τον εξωτερικό κόσμο, επιζητούν να καταστρέψουν οτιδήποτε περιβάλλει το άτομο, και εκδηλώνονται με επιθετικότητα και εχθρότητα προς τους άλλους. Όταν κατευθύνονται προς τα μέσα, προς τον

4. Θα αναφερθούμε στην αρχή της ευχαρίστησης λίγο παρακάτω, σε αυτό το κεφάλαιο.

5. Η έννοια της κάθεξης αναφέρεται στο γεγονός ότι μια ποσότητα ψυχικής ενέργειας έχει επενδυθεί σε ένα αντικείμενο. Να διευκρινιστεί εδώ ότι πρόκειται για μια οικονομική έννοια: η οικονομική διάσταση στη φροϋδική θεωρία αναφέρεται στην υπόθεση ότι οι ψυχικές διεργασίες και διαδικασίες εμπεριέχουν τη μετάδοση και κυκλοφορία μετρήσιμης ποσότητας ενέργειας, δηλαδή ενέργειας που μπορεί να αυξηθεί ή να μειωθεί. Στην κάθεξη μιλάμε συχνά για αυξημένη ποσότητα ενέργειας που έχει επενδυθεί σε ένα αντικείμενο. Δείτε επίσης στο Laplanche & Pontalis, 1973: 62-65 και 127-130.

6. Αναφέρομαι εδώ στη μεταγενέστερη ταξινόμηση που έκανε στο *New Introductory Lectures of Psychoanalysis* (1933β). Νωρίτερα, στο *Beyond the Pleasure Principle* (1920), την ίδια κατηγοριοποίηση ανέφερε και ως Έρως και Θάνατος. Στα νεότερα έργα του, και συγκεκριμένα στο *Instincts and their Vicissitudes* (1915) ανέφερε μόνο τις ορμές του εγώ, ή ορμές της αυτοσυντήρησης, και τις ορμές της σεξουαλικότητας (1915: 121). Αυτές οι δύο ομάδες δεν εξαφανίστηκαν, αλλά εντάχθηκαν το 1920 στην ευρύτερη κατηγορία του Έρωτα/ζωής.

ίδιο τον εαυτό, εκδηλώνονται ως τάση αυτοκαταστροφής. Στην αλληλογραφία του με τον Einstein (στο *Why War?* 1933), ο Freud τοποθέτησε τις ορμές αυτές στην καρδιά της πεσιμιστικής του άποψης για ένα μέλλον χωρίς πολέμους και συγκρούσεις, καθώς πίστευε ότι είναι αδύνατο να απαλλαχτούν οι άνθρωποι από τις επιθετικές ορμές τους. Παρ' όλα αυτά, επισήμανε ότι θα μπορούσε η επιθετικότητα να εκτραπεί, να διοχετευτεί δηλαδή σε στόχους που θα είναι λιγότερο επιζήμιοι για την κοινωνία, μέσω της επιστήμης και του πολιτισμού, και έτσι να αποφευχθούν οι πόλεμοι (η διαδικασία εκτροπής λέγεται μετουσίωση)⁷.

Οι ορμές της ζωής είναι αυτές που κάνουν τους ανθρώπους να ζουν μαζί και να δημιουργούν ενότητες και συλλογικές οντότητες. Αυτές χωρίζονται στις ορμές του εγώ ή της αυτοσυντήρησης, και στις ορμές της σεξουαλικότητας. Οι ορμές της αυτοσυντήρησης έχουν άμεση σχέση με τις σωματικές λειτουργίες που είναι απαραίτητες για τη ζωή του ανθρώπου (όπως η πείνα κλπ.). Επίσης, όμως, είναι υπεύθυνες και για τη δημιουργία συναισθηματικών και κοινωνικών

7. Έχει ενδιαφέρον να επισημάνουμε το εξής. Όπως αναφέρθηκε, οι ορμές αυτές μπορεί να επιδιώξουν ακόμη και το θάνατο, και γι' αυτό έχουν ονομαστεί και ορμές του θανάτου. Οι ορμές του θανάτου είναι αυτές που «επιδιώκουν να οδηγήσουν τον άνθρωπο να καταστρέψει και να μειώσει τη ζωή στην αρχική της κατάσταση της ανόργανης ζωής» (Freud 1933: 357). Οι ορμές αυτές συνδέονται με την καταπιεστική παρόρμηση για επανάληψη (compulsion to repeat), η οποία συνδέεται με τη συντηρητική φύση των ορμών και χαρακτηρίζει το ασυνείδητο γενικά. Η παρόρμηση για επανάληψη περιγράφει την εσωτερική πίεση που ασκείται ώστε να επιστρέψει ο ψυχισμός σε προγενέστερη κατάσταση από αυτή που είναι. Αυτό σημαίνει είτε να επαναλάβει στο παρόν μια παλαιότερη ψυχολογική εμπειρία, χωρίς συνειδητή γνώση της αρχικής, είτε να επιθυμεί την επιστροφή σε προγενέστερες καταστάσεις τις οποίες αναπολεί ως ιδεατές. Στο βαθμό, λοιπόν, που πριν από τη ζωή, τη γέννηση δηλαδή ενός ατόμου, υπάρχει η ανυπαρξία, η ανόργανη ζωή, η τάση επιστροφής στην προγενέστερη κατάσταση που περιγράφει η παρόρμηση για επανάληψη σημαίνει επιδίωξη του θανάτου. Στη δυάδα Έρως και Θάνατος, ο τελευταίος επιδιώκει να ακυρώσει, να καταστρέψει τη δημιουργία δεσμών και ενότητας που επιδιώκουν οι ορμές του Έρως, της ζωής (Laplanche & Pontalis 1973: 103). Οι ορμές του θανάτου πρωτοαναφέρθηκαν το 1920, στο *Beyond the Pleasure Principle*, και η επιθετικότητα θεωρείται η εξωτερικευμένη τους έκφραση· μάλιστα, οι Laplanche και Pontalis αναφέρουν την επιθετικότητα ως το κομμάτι εκείνο των ορμών του θανάτου που κατευθύνεται προς τον εξωτερικό κόσμο. Πάντως, ενώ οι ορμές της επιθετικότητας ή της καταστροφής αποτελούν βασικό στοιχείο της ψυχαναλυτικής θεωρίας, η αναφορά στις ορμές του θανάτου είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Χωρίς να έχει ρητά απορριφθεί, η ιδέα της ενόρμησης που επιδιώκει το θάνατο προκάλεσε την αντίδραση ακόμη και των 'ορθόδοξων' υποστηρικτών του Freud, βασισμένη κυρίως σε ηθικές αντιρρήσεις, αλλά και επειδή ήταν ιδιαίτερα ακραία για να στηριχτεί χωρίς ισχυρή κλινική υποστήριξη. Μάλιστα, και ο ίδιος ο Freud δεν τις ανέπτυξε περισσότερο, χωρίς ωστόσο να τις απορρίψει, και στο *New Introductory Lectures to Psychoanalysis* (1933β: 136) ακολούθησε την ευρέως αποδεκτή και στη συνέχεια ταξινομήση, σε ορμές της ζωής, και σε ορμές της επιθετικότητας (που κατευθύνονται και στον εξωτερικό και στον εσωτερικό κόσμο του ατόμου).

δεσμών, στο βαθμό που αυτό είναι απαραίτητο για την αυτοσυντήρηση: επειδή τα ανθρώπινα όντα δεν έχουν τη βιολογική δυνατότητα να είναι αυτόνομα και αυτόρρη με το που γεννιούνται, χρειάζονται απαραίτητως ένα προστατευτικό περιβάλλον για τη ζωή τους –με βασικό στοιχείο την οικογένεια, ή απλά τη μητέρα. Ας μην ξεχνάμε ότι το ανθρώπινο βρέφος είναι ίσως το μόνο από τα θηλαστικά που γεννιέται τόσο πρόωρα, και η επιβίωσή του εξαρτάται κυριολεκτικά από την ύπαρξη ενός άλλου. Η συνειδητοποίηση αυτή είναι καθοριστική για την ύπαρξη κοινωνίας, αλλά δημιουργεί και αντικρουόμενα συναισθήματα: η εξάρτηση από κάποιον άλλο δημιουργεί εκνευρισμό στο βρέφος, αλλά και τη συνειδητοποίηση ότι η ύπαρξή του προϋποθέτει και τους άλλους. Έτσι, οι ορμές της αυτοσυντήρησης είναι από τη φύση τους αρκετά εγωιστικές⁸ (ορμές του εγώ), καθώς δημιουργούν και στηρίζουν τη συνύπαρξη και συμβίωση των ανθρώπων σε μια αναγκαιότητα. Αντιλαμβάνεται κανείς πως οι σωματικές λειτουργίες υπαγορεύουν επιθυμίες που εκφράζονται στη συνέχεια ως ψυχολογικές ανάγκες, όπως η ανάγκη για προστασία και το αίσθημα της ασφάλειας, που δημιουργούνται από το σώμα αλλά στη συνέχεια αυτονομούνται στο ψυχολογικό-διανοητικό επίπεδο –αυτός είναι άλλωστε και ο ορισμός των ορμών.

Οι σεξουαλικές ορμές επίσης σχετίζονται με σωματικά ερεθίσματα και ανάγκες που αναζητούν την ευχαρίστηση και έχουν ως σκοπό την ικανοποίηση του σώματος (με αλώτερο σκοπό τη διαιώνιση του είδους). Αλλά δεν είναι μόνο αυτό: αναφέρονται σε οτιδήποτε μπορεί να συμπεριληφθεί στη λέξη ‘αγάπη’ (ερωτικές σχέσεις, συναισθηματικούς δεσμούς, φιλίες κλπ.). Πρόκειται για την ορμή της αγάπης, που έχει στον πυρήνα της τη σεξουαλική αγάπη, και αποτελεί κινητήριο δύναμη κάθε ομαδοποίησης. Έτσι, στις ερωτικές σχέσεις των ζευγαριών οι ορμές της σεξουαλικότητας έχουν έναν άμεσο σεξουαλικό στόχο· όμως, και στις ομάδες υπάρχει επίσης η σεξουαλικότητα, αλλά η ορμή της διοχετεύεται προς διαφορετικούς στόχους, αφού ο αρχικός της αναστέλλεται: έτσι, η σχέση (ή οι λιμπιντικοί δεσμοί)⁹ που αναπτύσσεται μεταξύ των ατόμων διατηρεί την αρχική της ενέργεια/δύναμη, που όμως δημιουργεί έναν ομαδικό δε-

8. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι εξαιτίας της ορμής της αυτοσυντήρησης η ορμή της επιθετικότητας κατευθύνεται συχνότερα προς τον εξωτερικό κόσμο, και να το συνδέσουμε αυτό και με την έντονη επιθετικότητα που αναπτύσσουν τα άτομα όταν βρίσκονται σε κίνδυνο, όταν αμύνονται, συσχετίζοντας έτσι την επιθετικότητα των ατόμων και με την ορμή της αυτοσυντήρησής τους. Ο Freud είχε αναρωτηθεί για τη σύνδεση των ορμών της αυτοσυντήρησης και του Θανάτου στο *Beyond the Pleasure Principle* (1920).

9. Λίμπιντο (libido) είναι το όνομα της ενέργειας που βρίσκεται πίσω από τις ορμές και με την οποία αυτές εκφράζονται, έρχονται στο προσκήνιο (Freud 1917γ: 355). Συνήθως συνδέεται με τις σεξουαλικές ορμές.

σμό αντί για μια ερωτική σχέση. Αυτό εκφράζεται ως ανάγκη επικοινωνίας¹⁰, που προέρχεται από τις ορμές της σεξουαλικότητας.

Αρχικά ο Freud χρησιμοποίησε τη λέξη ‘σεξουαλικός’ με τη συγκεκριμένη, καθομιλουμένη της έννοια, αλλά αργότερα της έδωσε μια «πολύ ευρύτερη ερμηνεία που ισχύει για κάθε ευχάριστο αίσθημα που σχετίζεται με τις σωματικές λειτουργίες και, επίσης, μέσω της μετουσίωσης, με συναισθήματα όπως η τρυφερότητα, η ευχαρίστηση στην εργασία και η φιλία. Με άλλα λόγια, χρησιμοποίησε τη λέξη για να αναφερθεί σε αυτό που μπορεί αρχικά να περιγραφεί ως ‘επιθυμία’» (Brown 1961: 20). Η *επιθυμία* είναι μια πολύ σημαντική έννοια, που βρίσκεται στο κέντρο κάθε ορμής: είναι η θέληση που αναζητά την εκπλήρωσή της, η κινητήριος δύναμη για να επιδιώξουν οι ορμές την ικανοποίησή τους. Είναι επίσης και ο λόγος που οι ορμές μπορούν να διαμεσολαβηθούν κοινωνικά: γιατί, οι επιθυμίες μπορούν τόσο να δημιουργηθούν όσο και να επηρεαστούν από το κοινωνικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με ένα νεότερο ερμηνευτή του Freud, τον Anthony Elliott, η επιθυμία εγείρεται πάντα σε σχέση με κάποιον Άλλο, προϋποθέτει την ύπαρξη των άλλων. Ενώ αρχικά ξεκινά από μια βιολογική ανάγκη, την ξεπερνά και υπάρχει αυτόνομα ως επιθυμία, επιθυμία για ευχαρίστηση. Χαρακτηριστικό είναι εδώ το παράδειγμα του θηλασμού, που αποτελεί μια απ’ τις πρώτες στιγμές της ζωής ενός βρέφους, και μια απ’ τις πρώτες του ικανοποιήσεις επίσης. Ενώ αρχικά ο θηλασμός είναι επιθυμητός γιατί ικανοποιεί τη βιολογική ανάγκη και το συναίσθημα της πείνας, στη συνέχεια γίνεται επιθυμητός καθαυτός, ανεξάρτητα από την πείνα, γιατί δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα στο βρέφος (αγκαλιά, αγάπη, ζεστασιά κλπ.). Αυτή η αναζήτηση της απόλαυσης ανεξάρτητα από την τροφή ονομάζεται ‘σεξουαλική’ (σεξουαλική επιθυμία). Η σεξουαλικότητα λοιπόν γεννιέται καθώς μια νέα σχέση δημιουργείται με τον Άλλο, μια σχέση λιμπιντική (δηλαδή, που περιέχει τις σεξουαλικές ορμές). Έτσι καθώς η αναζήτηση/απαίτηση αυτονομείται από την ανάγκη γεννιέται και η ασυνείδητη επιθυμία (Elliott 1999: 119)¹¹. Επίσης, η επιθυμία ξεπερνά και τα ίδια τα αντικείμενα που την ικανοποιούν γιατί, ως θεμελιακή δύναμη για την έκφραση των ορμών, είναι αστείρευτη και αδιάκοπη. Είναι, τέλος, ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι δεν απευθύνεται απαραίτητως σε ένα άλλο αντικείμενο, αλλά και σε μια άλλη

10. Αυτό αναφέρεται στα κείμενα της κοινωνικής ψυχολογίας ως ‘εσωτερική ανάγκη για επικοινωνία’ (Cooley 1902).

11. Αυτή είναι και η μεγάλη συνεισφορά του Lacan στην ψυχανάλυση, σύμφωνα με τον Elliott: η επεξεργασία της έννοιας της επιθυμίας και η σχέση της με τον Άλλο, ο οποίος μάλιστα επισήμανε τη σημασία της γλώσσας, στο βαθμό που αυτή εκφράζει την επιθυμία.

επιθυμία –όπως η επιθυμία να είμαι επιθυμητός, επιθυμία για αναγνώριση, αγάπη κ.ο.κ. (Szipilka 1999: 1176).

Μια δυσκολία όσον αφορά τις ορμές είναι ότι είναι συχνά δύσκολο να τις διακρίνουμε ή να τις αναγνωρίσουμε γιατί υπόκεινται σε σημαντικές μεταστροφές (vicissitudes). Οι μεταστροφές αυτές είναι οι εξής: αντιστροφή στο αντίθετό τους, επαναστροφή προς το ίδιο το άτομο, απώθηση, και μετουσίωση. Η *αντιστροφή* μιας ορμής στο αντίθετό της (reversal into the opposite) είναι μια διεργασία κατά την οποία ο στόχος, η έκφραση ή η ενέργεια μιας ορμής μεταστρέφεται στο αντίθετό της. Η αντιστροφή μπορεί να είναι, για παράδειγμα, μια αλλαγή από την ενεργητικότητα στην παθητικότητα (π.χ. σαδισμός και μαζοχισμός) ή μια αλλαγή στο περιεχόμενό της (π.χ. αγάπη και μίσος). Άμεσα *συνδεδεμένη* με αυτή τη διεργασία είναι η επαναστροφή (turning around the subjects own self), κατά την οποία η ορμή υποκαθιστά ένα αντικείμενο με το ίδιο το άτομο. Εδώ, περιγραφικά μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει αλλαγή αντικειμένου, συγκεκριμένη μάλιστα αφού η ορμή στρέφεται στο ίδιο το άτομο, χωρίς να συντελείται παράλληλα άλλη μεταβολή της, αλλά, όπως μας πληροφορούν οι Laplanche και Pontalis (1973), μπορεί αυτή η διεργασία να επακολουθήσει της αντιστροφής της ορμής στο αντίθετό της ή να συμβεί σε κάποιο ενδιάμεσο στάδιο αυτής: πάντως, η σχέση τους είναι στενή, όπως υποδηλώνει και το παράδειγμα του σαδισμού-μαζοχισμού.

Η *απόθεση* (repression)¹² είναι μια πολύ σημαντική λειτουργία του ψυχισμού μέσω της οποίας «επιχειρεί να απωθήσει ή να περιορίσει στο ασυνείδητο αναπαραστάσεις (σκέψεις, εικόνες, αναμνήσεις) που συνδέονται με την ορμή. Προκύπτει όταν η ικανοποίηση μιας ορμής –που μπορεί η ίδια να δημιουργήσει ευχαρίστηση– εμπεριέχει το ρίσκο να προκαλέσει δυσαρέσκεια εξαιτίας άλλων απαιτήσεων» (Laplanche & Pontalis 1973: 390), απαιτήσεις που μπορεί να είναι εσωτερικές (ψυχικές) ή εξωτερικές (κοινωνικές). Συνεπώς, η απόθεση είναι ένας αμυντικός μηχανισμός που αρνείται σε ορισμένες *ψυχικές αναπαραστάσεις των ορμών* πρόσβαση στο συνειδητό. Να τονιστεί σε αυτό το σημείο το γεγονός ότι η απόθεση μιας ορμής πραγματοποιείται μέσω της απόθεσης των ψυχικών αναπαραστάσεών της (συναισθήματα, εικόνες, όνειρα κλπ.) καθώς μόνο μέσα από αυτές μπορούν οι ορμές να φτάσουν στο συνειδητό και όχι απ'εαυτές (όπως για παράδειγμα και το ένστικτο για τροφή εκδηλώνεται με το αίσημα της πείνας). Επίσης, όταν μια ορμή απωθείται, η αναπαραστάση με την οποία εκδηλώθηκε παραμένει συνήθως καθηλωμένη στην εν λόγω ορμή –αυτή

12. Ο αγγλικός όρος repression έχει δύο σημασίες: καταπίεση και απόθεση. Στην ψυχανάλυση χρησιμοποιείται με τη δεύτερη σημασία του αν και, προφανώς, υποδηλώνεται η ύπαρξη μιας μορφής καταπίεσης στη διαδικασία της απόθεσης (καταπίεση των ορμών π.χ.).